YHDENVERTAISUUSVALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2026: **pääsuositukset**

Yhdenvertaisuusvaltuutettu luovuttaa neljän vuoden välein eduskunnalle kertomuksen yhdenvertaisuuden tilasta Suomessa. Vuoden 2026 kertomuksessa valtuutettu esittää keskeisiä suosituksia, joilla voidaan vahvistaa yhdenvertaisuutta sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Suositukset koskevat valtuutetun eri toimivaltoja.

Tästä julkaisusta löydät eduskuntakertomuksen 2026 pääsuositukset tiivistetysti.

Syrjinnän uhrin oikeusturvaa on parannettava

Suomessa syrjintä on ollut pitkään lailla kiellettyä, mutta syrjintään puuttuminen on edelleen vaikeaa. Moni syrjintää kokenut ei pääse oikeuksiinsa, sillä lainsäädännön tarjoama oikeusturva ja sen käytännön toimivuus eivät aina riitä turvaamaan oikeuksien toteutumista. On ratkaisevaa, että syrjinnän uhrin oikeuksiin pääsy on helppoa ja saavutettavaa.

Myös asenteilla on merkittävä vaikutus. Asenteet ja lainsäädäntö vaikuttavat toisiinsa: lainsäädäntö kuvastaa yhteiskunnallisia asenteita mutta myös muuttaa niitä.

- Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalla tulee olla toimivalta käsitellä yhdenvertaisuuslain noudattamista työelämässä. Lisäksi lautakunnan pitää voida määrätä hyvitys syrjinnän uhrille ja seuraamusmaksu syrjivälle toimijalle nykyisen pelkän hyvityssuosituksen ja uhkasakon asettamisen sijaan.
- Syrjinnän ennaltaehkäisyn tehostamiseksi eduskunnan on säädettävä oikeushenkilön rangaistusvastuu koskemaan myös syrjintärikoksia. Syyttäjän olisi lähtökohtaisesti ajettava syrjintärikoksen yhteydessä asianomistajan hyvitysvaatimusta hyvitysvastuullista tahoa vastaan.
- Vammaisten henkilöiden oikeuksien vahvistamiseksi yhdenvertaisuuslain sanamuotoa on täsmennettävä niin, että myös esteettömyyden ja saavutettavuuden laiminlyönti mainitaan yhdenvertaisuuslaissa kiellettynä syrjintänä.

Yhdenvertaisuuden toteutuminen yhteiskunnan keskeisillä alueilla

Syrjintä on edelleen syvällä yhteiskunnan rakenteissa, käytännöissä ja asenteissa. Syrjintä on Suomessa yleistä ja sitä esiintyy kaikilla elämänalueilla, esimerkiksi työelämässä, koulutuksessa, sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä asumisessa. Yhdenvertaisuutta onkin edistettävä johdonmukaisesti yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla sekä purettava rakenteita, jotka ylläpitävät syrjintää ja estävät yhdenvertaisten oikeuksien toteutumista.

- Syrjintää epäilevän henkilön tiedonsaantioikeutta työelämässä on parannettava. Työnantajalle tulee asettaa velvollisuus antaa pyynnöstä kirjallinen selvitys henkilölle, joka epäilee tulleensa syrjityksi työnhaussa tai työnantajan palveluksessa.
- Perusopetuslain uudistettujen tukea koskevien säännösten vaikutuksia vammaisiin oppilaisiin on selvitettävä ja arvioitava kattavasti. Mahdollisia puutteita on korjattava.
- Poliisin ja muiden turvallisuusviranomaisten tulee kaikilla tasoilla vahvistaa antirasistista työtään sen lisäksi, että kohdennetuilla toimenpiteillä varmistetaan etnisen profiloinnin kiellon noudattaminen.
- Yhdenvertaisuuslain häirinnän kiellon sääntelyyn on lisättävä urheilu-, kulttuuri- ja muiden vapaa-ajan järjestöjen ja seurojen velvollisuus ryhtyä toimenpiteisiin häirinnän poistamiseksi, kun järjestön tai seuran toiminnan piirissä tapahtuva häirintä on tullut sen tietoon. Järjestöjen ja seurojen menettely olisi syrjintää, jos ne eivät ryhdy toimiin häirinnän poistamiseksi.
- Vammaisten henkilöiden oikeutta yhdenvertaiseen asumiseen on selvennettävä lisäämällä asunto-osakeyhtiöt yhdenvertaisuuslain 15 §:ään mukauttamisvelvollisiksi toimijoiksi.

Syrjinnälle alttiiden ryhmien yhdenvertaisuuden edistäminen

Syrjinnälle alttiiden ryhmien yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää johdonmukaisia ja pitkäjänteisiä politiikkatoimia. Esimerkiksi sateenkaari-ihmisten yhdenvertaisuutta ja antirasistista työtä on edistettävä määrätietoisesti kansallisten toimenpideohjelmien kautta. Myös saamelaisten oikeuksien vahvistaminen ja vammaisten henkilöiden yhdenvertaisten palvelujen turvaaminen vaativat valtioneuvostolta koordinoituja valtakunnallisia toimia ja riittäviä resursseja.

- Saamelaisten totuus- ja sovintokomission suositusten toimeenpano on aloitettava välittömästi. Laajemmat hankkeet on otettava huomioon, kun seuraavasta hallitusohjelmasta neuvotellaan.
- Hyvinvointialueiden taloudellinen tilanne ei saa vaikuttaa vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumiseen. Valtioneuvoston on seurattava uuden vammaispalvelulain sekä erityisesti siihen sisältyvän elämänvaiherajauksen soveltamista.
- Valtioneuvoston tulee laatia kokonaisvaltainen kansallinen sateenkaaripoliittinen toimenpideohjelma.
- Valtioneuvoston tulee laatia kokonaisvaltainen kansallinen rasisminvastainen toimenpideohjelma.

Yhdenvertaisuuden edistäminen rakenteissa

Yhteiskunnassamme ilmenevä syrjintä on ennen kaikkea rakenteellista. Yhdenvertaisuuden toteutuminen on varmistettava niin lainsäädännössä, viranomaistoiminnassa kuin digitalisaation ratkaisuissa sekä tekoälyhankkeissa ja -hankinnoissa.

Perustuslain mukaan viranomaisten on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Lainvalmistelun kaikissa vaiheissa on varmistettava, että lainsäädäntö turvaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen, eikä lainsäädäntö rajoita syrjinnän vaarassa olevien ihmisten yhdenvertaisten oikeuksien toteutumista.

- Eduskunnan on varmistettava, että sen käsittelemissä lakiesityksissä on riittävästi arvioitu perus- ja ihmisoikeuksien yhdenvertaista ja syrjimätöntä toteutumista, jotta uudistusten yhteisvaikutukset voidaan ottaa päätöksenteossa huomioon.
- Valtioneuvoston on annettava velvoittava ohjaus ja tuki yhdenvertaisuuden vaikutusarviointien toteuttamiseksi julkisen sektorin tekoälyhankkeille ja -hankinnoille.
- Valtioneuvoston on turvattava kaikille yhdenvertainen viranomaisasiointi. Saavutettavuus on varmistettava, kun digitaalisia palveluita suunnitellaan ja kehitetään. Mahdollisuus monikanavaiseen viranomaisasiointiin on turvattava.

Ulkomaalaisten asema ja oikeudet

Viime vuosina ulkomaalaisten ihmisten oikeuksia ja asemaa on heikennetty merkittävästi lukuisilla eri lakimuutoksilla. Mittavat muutokset vaikuttavat suoraan turvapaikanhakijoiden ja maahan jo muuttaneiden ihmisten arkeen, turvallisuuden tunteeseen ja uuden elämän rakentamiseen.

Lainsäädäntöä on muutettava monilta osin, jotta ulkomaalaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeudet turvataan täysimääräisesti. Lainsäädännöllä on myös varmistettava uuden seulonta- ja rajamenettelyn perusoikeuksien seurantatehtävän edellyttämät resurssit. Lisäksi lainsoveltajalla on velvollisuus soveltaa lakia niin, että perus- ja ihmisoikeudet turvataan.

- Lapsen edun ensisijainen huomiointi on kirjattava ulkomaalaislakiin ja vastaanottolakiin.
- Maksuton oikeusapu on varmistettava turvapaikkamenettelyn alusta lähtien, jotta turvapaikkaperusteet ja haavoittuva asema tunnistetaan etupainotteisesti.
- Seulonta- ja rajamenettelyiden perusoikeuksien seurantamekanismin resurssit on varmistettava.
- Oleskeluluvan saaneiden mahdollisuuksia kotoutua Suomeen ja elää perheensä kanssa on helpotettava lailla.
- Pääsy turvapaikkaprosessiin ja ehdoton palautuskielto on turvattava Suomen itärajalla.
- Pakolaiskiintiön kohdentamisen lähtökohtina tulee olla perustuslaillinen yhdenvertaisuusperiaate ja hädänalaisten pakolaisten uudelleensijoittamistarve.

Maastapoistamisen valvonta

Maasta poistamisen täytäntöönpano on tilanne, jossa korostunut riski perus- ja ihmisoikeusloukkauksille. Ulkopuolisella, riippumattomalla ja itsenäisellä valvonnalla on tärkeä rooli palautettavien henkilöiden oikeuksien toteutumisen turvaamisessa. Tällä hetkellä erityisesti maastapoistamisen täytäntöönpanoviranomaisten kova paine tehostaa palautuksia lisää oikeudenloukkausten riskiä. Myös lapsen edun ensisijaisuus on huomioitava palautustoiminnan suunnittelussa.

- Lasten säilöönotto on kiellettävä.
- Palautuksia ei tule tehostaa siten, että vaarannetaan palautettavien henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.
- Suomen ei tule kannattaa paluuasetusehdotuksen heikennyksiä palautettavien henkilöiden oikeuksiin. Palautusten riippumaton valvonta on turvattava.

Ihmiskaupparaportoija

Ihmiskauppa on vakava ihmisoikeusloukkaus ja rikollisuuden muoto. Ihmiskaupan torjumiseksi on vahvistettava ennalta ehkäiseviä toimia, uhrien suojelua ja auttamista, rikosvastuun toteutumista sekä yhteistyörakenteita. Ihmiskauppa on usein piilorikollisuutta, mutta sen uhrit ovat näkyvissä esimerkiksi työpaikoilla, oppilaitoksissa tai sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Siksi osaamista ihmiskaupasta on vahvistettava yhteiskunnan eri osa-alueilla.

- Ihmiskaupan vastaisten toimien rakenteita on vahvistettava: poliisin ihmiskauppaan erikoistuneen tutkintatoiminnon pysyvyys on varmistettava, valtioneuvoston poikkihallinnollinen työryhmä on vakinaistettava asetuksella ja hyvinvointialueille on annettava tehokkaampi ohjaus.
- Lapsia ja nuoria sekä nuorisorikollisuutta koskeviin politiikkaohjelmiin ja toimiin on sisällytettävä vahva ihmiskaupan uhrien tunnistamisen ja tukemisen näkökulma.
- Ulkomaalaisten ihmiskaupan uhrien oikeudet on turvattava laskemalla kynnystä saada oleskelulupa.

Naisiin kohdistuvan väkivallan raportoija

Suomi on ollut jatkuva alisuoriutuja naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisessa. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ei tunnisteta johdonmukaisesti tasa-arvo-ongelmaksi, joka ilmentää yhteiskunnan valtarakenteita ja haitallisia sukupuolirooleja. Nykyistä määrätietoisempia rakenteellisia toimia väkivallan vähentämiseksi tarvitaan, kun otetaan huomioon naisiin kohdistuvan väkivallan laajuus ja vakavuus Suomessa.

Monialaisesta eri viranomaisia velvoittavasta väkivallan riskinarvioinnista ja riskienhallinnasta on säädettävä pikaisesti lailla. Väkivallan ennaltaehkäisyn ja sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän varmistaminen hyvinvointialueilla ja kunnissa edellyttää velvoittavaa lainsäädäntöä, jossa turvataan väkivaltatyötä tekevien järjestöjen asema. Rikoslakia on muutettava, jotta sen avulla tunnistetaan paremmin pari- ja lähisuhdeväkivallan moitittavuutta.

- Väkivallan riskinarvioinnista on säädettävä laki.
- Väkivallan vastaisesta työstä on säädettävä rakennelailla.
- Raskauttavista seikoista on säädettävä nykyistä kattavammin rikoslaissa.